

ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು

ಪೀಠಿಕೆ: ಭಾರತೀಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರತಿಭೆ, ಔನ್ನತ್ಯ ಹಾಗೂ ಪರಿಶುದ್ಧತೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಒಂದು ಯೋಜನೆಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತೀಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹಾಗೂ ಸಾಧನೆಯ ಸಮಗ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ, ಉಪಾಸನಾಕಾಂಡ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಕಾಂಡ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದು. ಕಾಂಡ ಎಂದರೆ ಶಾಖೆ ಅಥವಾ ಅಂಗ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವೆಂದೂ, ಉಪಾಸನೆಯೆಂದರೆ ಧ್ಯಾನವೆಂದೂ, ಕರ್ಮವೆಂದರೆ ಮತಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ವೇದೋಕ್ತ ಕರ್ಮಗಳು ಎಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕರ್ಮ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳೂ, ನೀತಿನಿಯಮಗಳ ಆಚರಣೆ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮತ್ತು ಸರ್ವಜನ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು, ಜೊತೆಗೆ ಸಾಂಕೇತಿಕವೂ, ರಹಸ್ಯತಮವೂ ಆದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕವೂ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕವೂ ಆದ ಎಲ್ಲ ಆಚರಣೆಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದಾರಭ್ಯ ಸಾಯುವ ಪರ್ಯಂತ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಯುವ ವೇದವಿಹಿತಕ್ರಿಯೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಬಲ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಸತ್ತ ನಂತರವೂ ಇವುಗಳ ಪ್ರಭಾವವುಂಟು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿರುವರು. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮದ ಗತಿಯನ್ನೂ ಇವು ನಿರ್ಣಯಿಸಬಲ್ಲವು. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಚರಣೆಗಳು

ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತವೆಯೆನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ಅಪೂರ್ವ' ಅಥವಾ 'ಅದೃಷ್ಟ' ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಹೊಸಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು. ದೋಷರಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಮನಃಶುದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಜೊತೆಗೆ ಅದು ಒಂದು ಸಂಸ್ಕಾರದ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

'ಸಂಸ್ಕಾರ' - ಪದವಿವೇಚನೆ

ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರವೆನಿಸಿದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಹೊರಗಿನ ರೂಪ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರನಿಯಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟರೀತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯೂ ಆಗುವುದು. ಇದು ಆತ್ಮವನ್ನೋ ಅಥವಾ ದೇಹವನ್ನೋ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ. 'ಆಂತರಿಕವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರಭೆಯ ಬಾಹ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂಕೇತವೆನಿಸಿದ ಮತೀಯ ಅನುಷ್ಠಾನ ಅಥವಾ ಆಚರಣೆ' ಎಂಬ ವಿವರಣೆ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ.

'ಸಂಸ್ಕಾರ' ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ. ಕೃ ಎಂಬುದು ಮೂಲ ಧಾತು. ಸಮ್ - ಎಂಬುದು ಉಪಸರ್ಗ. ಇವುಗಳೊಡನೆ ಘ ಇಂ ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರಿ 'ಸಂಸ್ಕಾರ' ಎಂಬ ಪದವಾಗಿದೆ. ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೀಮಾಂಸಕರು - 'ಯಜ್ಞಾಹುತಿಯ ಘೋಷಣೆ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಗುಣಧರ್ಮವೇ ಸಂಸ್ಕಾರ' ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದ್ವೈತಿಗಳು - 'ದೇಹದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಉದಿಸುವ ಆತ್ಮದ ಒಂದು ಕೃತಕಗುಣ'ವೆಂದೂ, ನೈಯಾಯಿಕರು - 'ಅನುಭವಗಳಾಗಿರುವ ಸ್ವಯಂ ಪುನರುತ್ಪತ್ತಿಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ' ಎಂದೂ ಸಂಸ್ಕಾರದ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿರುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತ-ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದರ ಅರ್ಥ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

1. ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದರೆ ಶಿಕ್ಷಣ ತರಬೇತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ.
2. ಶಿಷ್ಟಾಚಾರ, ನಿಪುಣತೆ, ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧಿಯೂ ಸಂಸ್ಕಾರ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.
3. ಗುಣೋತ್ಕರ್ಷ - ಸಂಸ್ಕಾರವೆನ್ನುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ.
4. ಒಪ್ಪಹಾಕುವುದು, ಅಲಂಕಾರ ಹಾಗೂ ಆಭರಣಗಳೂ - ಸಂಸ್ಕಾರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.
5. ಅನುಭವ, ಆಕಾರ, ಮುದ್ರೆ, ಹಸ್ತಕ್ರಿಯೆ, ಪ್ರಭಾವಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥಗಳೂ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕುಂಟು.
6. ಜ್ಞಾನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ - ಸಂಸ್ಕಾರ.
7. ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಕ್ರಿಯೆ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮತ್ತು ಆಚಾರ, ದೀಕ್ಷೆ,

1. ನಿಸರ್ಗಸಂಸ್ಕಾರವಿನೀತ ಇತ್ಯಸೌ ನೃಪೇಣ ಚಕ್ರೇ ಯುವರಾಜಶಬ್ದಭಾಷ್ (ರಘುವಂಶ 3-35) (ಈ ರಘುವು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ವಿನೀತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ದಿಲೀಪನು ಇವನನ್ನು ಯುವರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು)
2. 'ಸಂಸ್ಕಾರವತ್ಯೇವ ಗಿರಾ ಮನೀಷೀ ತಯಾ ಸ ಪೂತಶ್ಚ ವಿಭೂಷಿತಶ್ಚ' (ಕುಮಾರ ಸಂಭವ 1-28) (ವ್ಯಾಕರಣಶುದ್ಧವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿದ್ವಾಸನು ಶೋಭಿಸುವಂತೆ, ಆ ಪಾರ್ವತಿಯಿಂದ ಹಿಮವಂತನು ಪವಿತ್ರನೂ, ಅಲಂಕೃತನೂ ಆದನು)
3. 'ಪ್ರಯುಕ್ತಸಂಸ್ಕಾರ ಇವಾಧಿಕಂ ಬಭೌ' - (ರಘುವಂಶ 3-18) (ಗಣಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದ ರತ್ನವು ಸಾಣೆಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ವಸಿಷ್ಠನು ಆಚರಿಸಿದ ಜಾತಕರ್ಮದಿಂದ ರಘುವೂ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದನು)
4. ಸ್ವಭಾವಸುಂದರಂ ವಸ್ತು ನ ಸಂಸ್ಕಾರಮಪೇಕ್ಷತೇ - (ಅಭಿಜ್ಞಾನಶಾಕುಂತಲ 7-23) (ನಿಸರ್ಗದಿಂದಲೇ ಸುಂದರವಾದ ವಸ್ತುವು ಯಾವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೂ (ಅಲಂಕಾರ) ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ)
5. ಯನ್ನಪೇ ಭಾಜನೇ ಲಗ್ನಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ನಾನ್ಯಥಾ ಭವೇತ್ (ಹಿತೋಪದೇಶ 1-8) (ಹೊಸ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರವು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ).
6. 'ಸಂಸ್ಕಾರಜನ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸ್ಪೃತಿಃ - (ತರ್ಕಸಂಗ್ರಹ) (ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ಞಾನವು ಸ್ಮರಣೆ)

ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಪೋಷಣೆ - ಈ ಅರ್ಥಗಳೂ
ಸಂಸ್ಕಾರವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

8. ಆಗಿಹೋದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಫಲ, ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿದ
ಪುಣ್ಯ ಸಂಸ್ಕಾರ.

ಹೀಗೆ 'ಸಂಸ್ಕಾರ ಪದವು ಅನೇಕ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಿಂದೂ
ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಗುರಿ ಸಂಪ್ರಾದಾಯದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದ ದೇಹಶುದ್ಧಿ ಒಂದೇ
ಅಲ್ಲ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಇದನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ
ಆರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವನ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೇ ಮಂಗಳಗೊಳಿಸಿ,
ಆದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಾತುರ್ಯವನ್ನೂ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಗಣನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವಿವರಣೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗೆ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ
ಕಂಡುಬರುವುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರ
ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಗೃಹಸ್ಥನ ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ
ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿರುವ ಕಾರಣ ಇವುಗಳ ನೈಜ ಅರ್ಥ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.
ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನ ದೈಹಿಕ ಹಾಗೂ
ಮಾನಸಿಕ ಪರಿಶುದ್ಧತೆಗೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೂ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ
ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಖಚಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ವೈಖಾನನಸೂತ್ರ'ಗಳಲ್ಲಿ
'ಅಷ್ಟಾದಶ ಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಶಾರೀರಾಃ - ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು
ಹದಿನೆಂಟು' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೈಹಿಕ-

7. 'ಕಾರ್ಯಃ ಶರೀರಸಂಸ್ಕಾರಃ' ಪಾವನಃ ಪ್ರೇತ್ಯ ಚೇಹ ಚ' (ಮನುಸ್ಮೃತಿ 2-26) (ವೇದ
ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ನಿಷೇಕಾದಿ-
ಶರೀರಸಂಸ್ಕಾರವು ಅಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ದೇಹವನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.)

8. 'ಫಲಾನುಮೇಯಾಃ ಪ್ರಾರಂಭಾಃ ಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಪ್ರಾಕ್ತನಾ ಇವ (ರಘುವಂಶ 1-20)
(ಪ್ರಾಕ್ತನಸಂಸ್ಕಾರದಂತೆ (ಪೂರ್ವಕರ್ಮವಾಸನೆಯಂತೆ) ದಿಲೀಪನ ಕಾರ್ಯಾರಂಭವು
ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಊಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು.)

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಹಾಗೂ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಕರ್ಮಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲೇ ಬಂದರೂ, ವಸ್ತುತಃ ಇವು ನಿತ್ಯನೈಮಿತ್ತಿಕ ಕರ್ಮಗಳು.

ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ವಿವಾಹದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಮಾವರ್ತನದವರೆಗೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಮರಣವು ಅಮಂಗಳವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಅನೇಕ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳು ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿಯನ್ನು (ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ-ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆ) ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾರಸ್ಕರ, ಆಶ್ವಲಾಯನ ಮತ್ತು ಬೌಧಾಯನಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕರಣಗಳೂ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡರಿಂದ ಹದಿನೆಂಟರವರೆಗೂ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಗಣನೆ ಇದೆ. ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಗರ್ಭಾಧಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ಮಶಾನ (ಮರಣ)' ದವರೆಗೂ ಹದಿಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು(2-16) ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ. ಆಶ್ವಲಾಯನಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ, ಪಾರಸ್ಕರ-ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ, ಬೌಧಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ, ವಾರಾಹಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಶಾಂತಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮನುವು ಹೇಳಿದ ಹನ್ನೆರಡು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿರುವನು. ಕೇಶಾಂತವು ಇಲ್ಲಿ ಸಮಾವರ್ತನದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಮನು ಮತ್ತು ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾರೀರಿಕ-ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಕಯಜ್ಞಗಳ ಗಣನೆಯೂ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮನು ಹಾಗೂ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹದಿಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕರ್ಣವೇಧ, ವಿವಾಹಾಗ್ನಿಪರಿಗ್ರಹ ಮತ್ತು ತ್ರೇತಾಗ್ನಿಸಂಗ್ರಹಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೇ

ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ

ನಿರೂಪಿಸದಿದ್ದರೂ, ಕೆಲವು ಧರ್ಮಸೂತ್ರಗಳು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ನಲವತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, (ಗೌ.ಧ.ಸೂ. - 8ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ; 13 ರಿಂದ 19 ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ತ) ಹಾಗೂ ಆತ್ಮಸಂಸ್ಕಾರಗಳೂ (ಗೌ.ಧ.ಸೂ. - 8ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ; 20ನೇ ಸೂತ್ರದಿಂದ 23 ಸೂತ್ರಗಳು ಪೂರ್ತ) ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕಾರರೂ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಕಾರರೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಗೌತಮರು ಹೇಳಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

I. ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ನಿರೂಪಿತವಾದ ನಲವತ್ತು ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

ಅ) ಗರ್ಭಾಧಾನ, ಪುಂಸವನ, ಸೀಮತೋನ್ನಯನ, ಚಾತಕರ್ಮ, ನಾಮಕರಣ, ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಚೌಲ, ಉಪನಯನ ವೆಂಬ 8 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

ಆ) ನಾಲ್ಕು ವೇದವ್ರತಗಳು - (9 ರಿಂದ 12 ಪೂರ್ತ). ಸ್ನಾನ ಹದಿಮೂರನೆಯದು, ಹದಿನಾಲ್ಕು - ವಿವಾಹ ಸಂಸ್ಕಾರ ಒಟ್ಟು 6 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

ಇ) ದೇವ-ಪಿತೃ-ಮನುಷ್ಯ-ಭೂತ-ಬ್ರಹ್ಮಗಳೆಂಬ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ-ಗಳೆಂಬ (15 ರಿಂದ 19 ಪೂರ್ತ)- 5 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

ಈ. ಅಷ್ಟಕ, ಪಾರ್ವಣ, ಶ್ರಾದ್ಧ, ಶ್ರಾವಣೀ, ಆಗ್ರಹಾಯಣೀ, ಚೈತ್ರೀ, ಆಶ್ವಯುಜೀ- ಎಂಬ (20-26 ಪೂರ್ತ) - 7 ಪಾಕಯಜ್ಞ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು.

ಉ) ಅಗ್ನಿಧೇಯ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರ, ದರ್ಶಪೌರ್ಣಮಾಸ, ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯ, ಆಗ್ರಹಾಯಣೀಷ್ಟಿ, ನಿರೂಢಪಶುಬಂಧ, ಸೌತ್ರಾಮಣಿ ಎಂಬ (27 ರಿಂದ 33 ಪೂರ್ತ) - 7 ಹವಿಯಜ್ಞಗಳು.

ಊ). ಅಗ್ನಿಷ್ವೇದ, ಅತ್ಯಗ್ನಿಷ್ವೇದ, ಉಕ್ಥ, ಷೋಡಶೀ, ವಾಜಪೇಯ,

ಅತಿರಾತ್ರ, ಆಪ್ತೋರ್ಯಾಮ, ಎಂಬ(34 ರಿಂದ 40 ಪೂರ್ತ) ಸೋಮಯಜ್ಞ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು-7 ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು 40 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

II. ದಯಾ, ಕ್ಷಾಂತಿ, ಅನಸೂಯಾ, ಶೌಚ, ಅನಾಯಾಸ, ಮಂಗಲ, ಅಕಾರ್ಪಣ್ಯ, ಅಷ್ಟಹಾ- ಎಂಬ ಎಂಟು ಆತ್ಮಗುಣಗಳು, ಹೀಗೆ ಗೌತಮಧರ್ಮಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ 48 ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಇಲ್ಲೂ ಸಹ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಯಾಜ್ಞಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಎರಡನ್ನೂ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕಾರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗ- ಸಮಸ್ತಧಾರ್ಮಿಕಕ್ರಿಯೆಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಾಗಿದೆ. ಹಾರೀತನ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮ, ದೈವ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳ ಸಮಾವೇಶಗಳು ದೈವಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗುವ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನೇ ಯಥಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಸಂಸ್ಕಾರ'ವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಜ್ಞವೂ ಸಹ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ¹⁰.

ಆದರೂ ಅದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಧ್ಯೇಯವೆಂದರೆ ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ದೇಹವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಚೈತ್ರೀ, ಆಶ್ವಯುಜೀ ಮೊದಲಾದ ಯಜ್ಞಗಳು ಋತುವಿಶೇಷಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವು ಮುಂದೆ ಲೋಕಪ್ರಿಯವಾದ ಉತ್ಸವಗಳಾಗಿ ಬದಲಾದವು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಈಗ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಹದಿನಾರು. ಅವು ಇಂತಿವೆ:

9. ದ್ವಿವಿಧಃ ಸಂಸ್ಕಾರೋ ಭವತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮೋ ದೈವಶ್ಚ ಗರ್ಭಾಧಾನಾದಿಃ ಸ್ಮಾರ್ತೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಃ
(ಹಾರೀತ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ)
10. 'ಯಜ್ಞೋ ದಾನಂ ತಪಶ್ಚೈವ ಪಾವನಾನಿ ಮನೀಷಿಣಾಮ್' (ಬೋಧಾಯನ ಗೃಹ್ಯ ಸೂತ್ರ 18-5) (ವಿವೇಕಿಗಳಿಗೆ ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸುಗಳು ಪಾವನಗಳು)

1. ಗರ್ಭಧಾರಣ 2. ಪುಂಸವನ 3. ಸೀಮಂತೋನ್ನಯನ 4. ಚಾತಕರ್ಮ
 5. ನಾಮಕರಣ 6. ನಿಷ್ಕ್ರಮಣ 7. ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ 8. ಚೂಡಾಕರಣ
 9. ಕರ್ಣವೇಧ 10. ವಿದ್ಯಾರಂಭ ಅಥವಾ ಅಕ್ಷರಾರಂಭ 11. ಉಪನಯನ
 12. ವೇದಾರಂಭ 13. ಕೇಶಾಂತ 14. ಸಮಾವರ್ತನ 15. ವಿವಾಹ
 16. ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರಂಭ, ವೇದಾರಂಭ ಮತ್ತು
 ಕೇಶಾಂತಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಂತರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದವುಗಳು.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅತಿ ಮಹತ್ತ್ವದವು. ಅವು ಮಾನವನ ಬಾಳಿನ ಸೀಮಾರೇಖೆಗಳಂತಿವೆ. ಗರ್ಭಧಾನವು(ನಿಷೇಕ) ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೀವನದ ಆಧಾರವೂ ಆಗಿದೆ. ಪುಂಸವನ, ಸೀಮಂತೋನ್ನಯನಗಳು ಗರ್ಭದಲ್ಲಿನ ಶಿಶುವಿನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಈ ಮೂರೂ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂಚಿನ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಚಾತಕರ್ಮ, ನಾಮಕರಣ, ನಿಷ್ಕ್ರಮಣ, ಅನ್ನಪ್ರಾಶನ, ಕರ್ಣವೇಧ, ಇವು ಶಿಶುವು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಹಾಗೂ ನಂತರ ನಡೆಯುವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ಚೂಡಾಕರಣ, ವಿದ್ಯಾರಂಭ, ಉಪನಯನಗಳು ಬಾಲ್ಯ ಹಾಗೂ ನಂತರದವುಗಳು. ವೇದಾರಂಭ, ಕೇಶಾಂತ, ಸಮಾವರ್ತನಗಳು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು. ವಿವಾಹವು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಅಂತ್ಯೇಷ್ಟಿಯು ಜೀವಿಯು ಸತ್ತ ನಂತರ ನಡೆಯುವ ಸಂಸ್ಕಾರ. ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಷೋಡಶ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಉದ್ದೇಶ

ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ನಿಂತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಹಿಂದುಗಳ ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಲೋಕಮಾನ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟದಾದ ಅಲೌಕಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳು ಆವರಿಸಿವೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಕೆಟ್ಟ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ದೂರಮಾಡಲು ಅನೇಕ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು

ಉಚಿತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಬಲ್ಲ, ಶುಭವನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳ ಆವಾಹನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಕೆಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಡೆಯಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಮೊದಲ ಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಶಾಂತಿ ಮಾಡುವುದು, ಅಥವಾ ಆರಾಧಿಸುವುದು. ಕೆಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸಿದರೆ,¹¹ ಅವು ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಂಡ ಮಾನವನನ್ನು ನೋಯಿಸಲಾರವು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಎರಡನೆಯ ಕ್ರಮ - ದುಷ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ವಂಚಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಚ್ಚಿಡುವುದು.¹² ಕೆಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಅಥವಾ ಅವನಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತುಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದು. ಅದರ ಮುಂದಿನ ಮೂರನೆಯ ಕ್ರಮವೇ ಹೆದರಿಸುವುದು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡುವುದು.¹³ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಕೆಟ್ಟ ಶಕ್ತಿಗಳು ಬಗ್ಗದಿದ್ದರೆ ಇದನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ತಾನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಬೇರೆ ಯಾರಾದರೂ ಸರಿಯೇ ಆ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವುದು. ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಡೆದವನನ್ನು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳು ಮುಟ್ಟದಂತೆ ತಡೆಯಲು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನೀರು, ಬೆಂಕಿ, ಸದ್ದುಗದ್ದಲ, ದಂಡ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಪೀಡೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮನುಷ್ಯನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸದಾ ಇರುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ಜನರು ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಶುಭಕಾರಕ ದೈವೀಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಆ ಶಕ್ತಿಯ

11. ತತಸ್ತುಷ್ಟ ಏವಂ ಕುಮಾರಂ ಮುಂಚ - (ಪಾರಸ್ಕರಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ 1-16-20)
(ತುಷ್ಟನಾಗು, ಕುಮಾರನನ್ನು ಬಿಡು).

12. ಅನುಗುಪ್ತಮ್ ಏತಂ ಸಕೇಶಂ ಗೋಮಯಪಿಂಡಂ ಮುಂತಾದವು.

(ಪಾರಸ್ಕರಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ-2)

13. ಆಪಸ್ತಂಬಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ 1-15

ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಆವಾಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆಯುಳ್ಳ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸೂಚನೆಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರ್ವ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚಾಸ, ಲೇಪನಗಳು, ನಾಟಕೀಯ ನುಡಿಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಳಕೆ ಬಹುವಾಗಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲದೆ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಸಂಪತ್ತು, ಆಯುಷ್ಯ, ಸಂತಾನ, ಕೀರ್ತಿ, ಗೋಸಂಪತ್ತು, ಶಾರೀರಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಸುಖದಾಯಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಶಿಸುವ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ¹⁴ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಮಾನವನ ಉನ್ನತಿ ಸೂಚಕವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ಕಾರಣ ಜನಕಲ್ಯಾಣ ಬಯಸುವ ಪುರೋಹಿತರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಹಾಗೂ ಇವುಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾಯ ಕಾಲಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನೂ ತಂದರು. ಜೊತೆಗೆ ಗೃಹಸ್ಥರ ಲೌಕಿಕಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಜನರನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಭೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿದರು.

ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳ ಒಟ್ಟುಗೂಡುವಿಕೆಯಿಂದ ಚಿತ್ರವೊಂದು ರೂಪಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಆಚರಿಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವು ಮೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿ - ಮುನಿಗಳು ತತ್ಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವನಿಗೂ ಹಾಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಹಿತವಾಗುವಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಆಚರಣೆ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯ ಉಗಮಕ್ಕೆ

14. 'ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಮೇಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಮ್ ಆಯುಷ್ಯಂ ತೇಜ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ || ಶ್ರಿಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ ಓಂ ನಮ ಇತಿ (ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಟುವು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು).